

Prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z naruszenia dóbr osobistych. Uwagi *de lege ferenda*

Nikodem Rycko

Doktor nauk prawnych, autor rozprawy poświęconej prawu właściwemu dla ochrony dóbr osobistych oraz publikacji z zakresu prawa kolizyjnego, pracownik Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego. Zajmuje się prawem prywatnym międzynarodowym, prawem i postępowaniem cywilnym.

✉ nrbh@sn.pl

Law Applicable to Obligations Arising Out of Violation of Personal Rights. Remarks De Lege Ferenda.

The paper deals with the question of the optimal conflict of law regulation for the protection of personality rights in Poland. Three issues are discussed: the question of the optimum objective connecting factor, the question of the choice of the applicable law and the question of the clause of the closest connection. The most appropriate objective connecting factor seems to be the place of damage, understood as the place of the publication of information. The choice of law by the parties should be allowed. This would imply the autonomy of the will, but it would also enhance the certainty of the applicable law. Finally, it seems justified to introduce a clause of the closest connection. This would make it possible to apply the substantive law most closely linked to the situation, and also help to avoid characterisation conflicts.

1. Wprowadzenie

Zdecydowana większość sytuacji życiowych ocenianych przez polskie sądy przy rozpoznawaniu spraw cywilnych jest związana wyłącznie z terytorium Polski i obowiązującym tu prawem. Obok nich wyróżnić można jednak stale rosnącą kategorię sytuacji z elementem obcym, w których występuje faktyczny lub prawny związek z innymi państwami lub też obszarami niepodlegającymi żadnemu państwu. Konieczne jest wówczas ustalenie prawa materialnego, bę-

dącego podstawą merytorycznego rozstrzygnięcia. Następuje to na podstawie norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego¹.

Elementy międzynarodowe występować mogą również w przypadku naruszenia dóbr osobistych. Do powstawania sytuacji tego rodzaju prowadzi w szczególności rozpowszechnianie informacji za pośrednictwem środków komuni-

¹ M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, wyd. 15, Warszawa 2012, s. 20.

kacji elektronicznej. Naruszenie dobrego imienia lub prywatności osób, których informacje dotyczą, może nastąpić na terytorium wielu państw, w tym również odległych i nieprzewidywanych przez ich nadawcę.

W razie wytoczenia powództwa w sprawie z elementem obcym sąd każdego państwa dokonuje ustalenia prawa właściwego na podstawie własnych norm

międzynarodowe⁴ (dalej: p.p.m.). Przepisy dotyczące kolizyjnej problematyki dóbr osobistych zamieszczono w rozdziałach drugim i trzecim ustawy, dotyczących prawa osobowego. W art. 16 ust. 1 p.p.m. dobra osobiste osoby fizycznej poddano jej prawu ojczystemu. Według art. 16 ust. 2 p.p.m. osoba fizyczna, której dobro osobiste jest zagrożone naruszeniem lub zostało

Naruszenie dobrego imienia lub prywatności osób, których informacje dotyczą, może nastąpić na terytorium wielu państw, w tym również odległych, nieprzewidywanych przez nadawcę.

kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego. W Unii Europejskiej zostały one w znacznej części ujednolicone, czego skutkiem ma być w szczególności stosowanie w danej sprawie tego samego prawa materialnego, niezależnie od państwa, w którym toczy się będzie postępowanie. Efektem prac unifikacyjnych jest między innymi rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 864/2007 z 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaukładowych (Rzym II)². Zgodnie z art. 1 ust. 2 lit. g) rozporządzenia Rzym II z zakresu jego zastosowania wyłączone zostały jednak zobowiązania wynikające z naruszenia prawa do prywatności i innych dóbr osobistych, w tym zniesławienie. Przyczyną pozostawienia tego zakresu zagadnień poza obszarem regulacji był brak zgody państw członkowskich co do treści norm kolizyjnych określających prawo właściwe³.

Powyższa luka w prawie Unii Europejskiej została wypełniona przez polskiego ustawodawcę w obowiązującej ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne

naruszone, może żądać ochrony na podstawie prawa państwa, na którego terytorium nastąpiło zdarzenie powodujące to zagrożenie naruszenia lub naruszenie, albo prawa państwa, na którego terytorium wystąpiły skutki tego naruszenia. Zgodnie z art. 16 ust. 3 p.p.m. jeżeli do naruszenia dobra osobistego osoby fizycznej doszło w środkach społecznego przekazu, o prawie do odpowiedzi, sprostowania lub innego podobnego środka ochronnego rozstrzyga prawo państwa, w którym ma siedzibę albo miejsce zwykłego pobytu nadawca lub wydawca.

W art. 20 p.p.m. do ochrony dóbr osobistych osób prawnych nakazano odpowiednio stosować przepisy art. 16 tej ustawy. Natomiast na podstawie art. 21 p.p.m. przepisy art. 17–20 stosuje się odpowiednio do jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Pojawienie się w polskim ustawodawstwie regulacji prawa właściwego dla dóbr osobistych i ochrony skierowało na te zagadnienia uwagę doktryny⁵. Treść

2 Dz.Urz. UE 2007 L 199/40.

3 Szerzej zob. np. J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z naruszenia dóbr osobistych w rozporządzeniu o prawie właściwym dla zobowiązań pozaukładowych*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2011, t. 9, s. 63–108.

4 Tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1792.

5 Na temat tej regulacji zob.: J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia osoby fizycznej i jego ochrony*, Warszawa 2014; też, *Wybrane problemy związane z projektem ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, „Rejent” 2009, nr 7–8, s. 22–25; M. Pilich, *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*,

norm zawartych w art. 16 i 20 p.p.m. może budzić różnorodne wątpliwości, wymagające analizy. Zasadne wydaje się jednak rozważenie również zagadnień bardziej ogólnych, dotyczących pożądanego kształtu regulacji prawa właściwego dla zobowiązań wynikających z naruszenia dóbr osobistych. Ze względu na ograniczone ramy niniejszego opracowania analiza dotyczyć będzie wyłącznie następujących kwestii: doboru odpowiedniego łącznika obiektywnego, dopuszczenia wyboru prawa właściwego oraz wprowadzenia klauzuli ściślejszego związku.

2. Kwestia doboru optymalnego łącznika obiektywnego

Przyjmowane wspólnie regulacje prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych zwykle składają się z kilku norm kolizyjnych, stosowanych w określonej kolejności, w których prawo właściwe jest wskazane za pomocą rozmaitych kryteriów⁶. Z reguły jednym z nich jest łącznik obiektywny, niezależny od woli stron. W ramach poszukiwania optymalnej regulacji statutu ochrony dóbr osobistych należy rozważyć, które z proponowanych w doktrynie kryteriów tego rodzaju jest najbardziej odpowiednie dla rozważanego zakresu.

Tradycyjnym rozwiązaniem w przypadku czynów niedozwolonych było stosowanie prawa miejsca deliktu⁷. Kryterium to wymaga jednak doprecyzowania w przypadku deliktów wielomiejscowych. Zgodnie z poglądem rozpowszechnionym przez Mieczysława Sośniaka wyróżnia się wielomiejscowość prostą i złożoną⁸. Pierwsza z nich występuje, jeżeli bez dodatkowych komplikacji zachowanie sprawcy jest zlokalizowane na terytorium innego państwa, niż skutek tego zachowania

w postaci wyrządzonej nim szkody⁹. Z kolei wielomiejscowość złożona ma miejsce w przypadku, gdy na terytorium wielu państw występuje zachowanie sprawcy, jego skutki albo oba te elementy deliktu¹⁰.

Powyzsze zjawisko jest wyjątkowo częste w przypadku zachowań polegających na rozpowszechnianiu informacji, stąd za celowe należy uznać doprecyzowanie łącznika poprzez określenie, który z elementów deliktu jest decydujący dla wskazania prawa właściwego. W czasie prac nad rozporządzeniem Rzym II ujawniła się daleko idąca rozbieżność stanowisk, czy dla wskazania tego prawa rozstrzygające powinno być miejsce zachowania sprawcy naruszenia, czy raczej miejsce wystąpienia skutków tego zachowania. Brak zgody związany był z występującym w przypadku rozpowszechniania informacji konfliktem między swobodą wypowiedzi a ochroną prywatności i dobrego imienia. Są to wartości chronione konstytucyjnie, a kolizja między nimi jest w różny sposób rozstrzygana w poszczególnych systemach prawnych¹¹.

Stosowanie prawa miejsca zdarzenia skutkującego odpowiedzialnością, rozumianego jako miejsce siedziby sprawcy, jest korzystne dla podmiotu, któremu przypisuje się odpowiedzialność. Jego działanie jest zgodne z prawem, jeżeli odpowiada regułom jednego, dobrze mu znanego systemu prawnego. Podkreśla się, że stosowanie prawa siedziby wydawcy prowadzi do ograniczenia liczby systemów prawnych, których normy muszą być brane pod uwagę przy dokonywaniu publikacji, do jednego, dobrze znanego wydawcy prawa¹². Z przedstawionych względów przyjęcie powyższego łącznika było zasadniczym postulatem

„Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2012, z. 3, s. 599–650; M. Wałachowska, *Kolizyjnoprawne aspekty naruszenia dóbr osobistych* (w:) *Dobra osobiste w XXI wieku. Nowe wartości, zasady, technologie. Rights of Personality in the XXI Century: New Values, Rules, Technologies*, red. J. Balcarczyk, Warszawa 2012, s. 254–274.

6 M. Świerczyński, *Delikty internetowe w prawie prywatnym międzynarodowym*, Kraków 2006, s. 93.

7 M. Sośniak, *Zobowiązania nie wynikające z czynności prawnych w prawie prywatnym międzynarodowym*, Katowice 1971, s. 21–29.

8 Tenże, *Lex loci delicti commissi w prawie międzynarodowym prywatnym*, „Studia Cywilistyczne” 1963, t. 4, s. 148.

9 Tenże, *Zobowiązania nie wynikające z czynności prawnych w kodyfikacji polskiego prawa międzynarodowego prywatnego*, „Studia Prawnicze” 1970, z. 26–27, s. 30.

10 Tamże, s. 31.

11 *Comparative study on the situation in the 27 Member States as regards the law applicable to noncontractual obligations arising out of violations of privacy and rights relating to personality*, JLS/2007/C4/028. Final Report, ec.europa.eu/justice/civil/files/study_privacy_en.pdf (dostęp 11.01.2018), s. 36–41.

12 *Working document on the amendment of Regulation (EC) No 864/2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II)*, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/dv/836/836983/836983_en.pdf (dostęp 12.01.2018), s. 8.

przedstawicieli branży medialnej w czasie prac nad rozporządzeniem Rzym II¹³. Sprzyjałoby to swobodzie wypowiedzi, kosztem jednak interesów pokrzywdzonego, który w razie naruszenia dóbr osobistych musiałby dochodzić odpowiedzialności na podstawie prawa obcego, mogącego zawierać niekorzystne dla niego rozwiązania¹⁴.

poniesionego uszczerbku¹⁶. W doktrynie wskazuje się, że omawiany łącznik odpowiada podstawowej funkcji odpowiedzialności odszkodowawczej, którą jest funkcja kompensacyjna¹⁷. Twierdzi się również, że punktem ciężkości deliktu jest sytuacja pokrzywdzonego, który ma prawo oczekiwać, że będzie chroniony przed szkodą według własnego prawa¹⁸.

Stosowanie do ochrony dóbr osobistych prawa obowiązującego w siedzibie wydawcy sprzyja swobodzie wypowiedzi, jednak kosztem interesów pokrzywdzonego.

W doktrynie zwraca się przy tym uwagę, że przedsiębiorcy podejmujący działalność w branży środków masowego przekazu mogą wybierać państwo swojej siedziby. Powszechne przyjęcie norm kolizyjnych opartych na powyższym kryterium prowadziłoby do lokalizowania siedzib wydawców w państwie przewidującym najszerszą swobodę wypowiedzi, a tym samym do zmniejszenia ochrony przyznanej poszkodowanym¹⁵.

Alternatywnym rozwiązaniem jest stosowanie prawa miejsca szkody. Rozwiązanie to może występować w wielu wariantach, w zależności od rozumienia powyższego miejsca. Z reguły jest ono jednak znane pokrzywdzonemu i odpowiednie do naprawienia

Stosowanie prawa miejsca szkody ma jednak istotne wady. Jedną z nich jest fragmentaryzacja prawa właściwego, w sytuacji gdy szkoda występuje na terytorium wielu państw¹⁹. Przyjęcie łącznika miejsca szkody jest również niekorzystne dla podmiotów prowadzących działalność w zakresie rozpowszechniania informacji²⁰. W wyniku tej działalności z łatwością może dojść do wyrządzenia szkody poza państwem siedziby wydawcy, w tym również na terytorium obowiązującego wielu systemów prawnych. Może to skutkować odpowiedzialnością na podstawie prawa obcego, a nawet równocześnie według wielu takich praw. Znacząco utrudnione jest przewidzenie prawa właściwego, a tym samym dokonanie oceny zgodności z prawem prowadzonej działalności²¹. Jeżeli właściwych jest kilka systemów prawnych, wydawca będzie zmuszony do

13 J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia...*, s. 275–292.

14 T. Hartley, *Hartley on The Problem of "Libel Tourism"*, <http://conflictoflaws.net/2010/hartley-on-the-problem-of-libel-tourism/> (dostęp 12.01.2018); L. Perreau-Saussine, *Perreau-Saussine on Rome II and Defamation*, <http://conflictoflaws.net/2010/perreau-saussine-on-rome-ii-and-defamation/> (dostęp 12.01.2018); *Working document...*, s. 9.

15 J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia...*, s. 117; C.I. Nagy, *The Word is a Dangerous Weapon: Jurisdiction, Applicable Law and Personality Rights in the EU Law – Missed and New Opportunities*, „Journal of Private International Law” 2012, vol. 8, nr 2, s. 284–285; T. Hartley, *Hartley on The Problem...*

16 M. van Eechoud, *The Position of Broadcasters and Other Media under „Rome II”. Proposed Regulation on the Law Applicable to Non-contractual Obligations*, „IRIS plus” 2006, nr 10, s. 4.

17 M. Wałachowska, *Kolizyjnoprawne aspekty...*, s. 259–260.

18 C.I. Nagy, *The Word...*, s. 283–285.

19 J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia...*, s. 127.

20 J.J. Kuipers, *Towards a European Approach in the Cross-Border Infringement of Personality Rights*, „German Law Journal” 2011, nr 8, s. 1698; M. Świerczyński, *Delikty internetowe...*, s. 69.

21 *Comparative study...*, s. 22; C.I. Nagy, *The Word...*, s. 284.

stosować swoje zachowanie do tego z nich, w którym przewidziano wymagania najsurowsze²².

Kolejnym z łączników proponowanych jako kryterium wskazania prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych jest miejsce zwykłego pobytu osoby żądającej ochrony. Wskazuje się, że przyjęcie tego kryterium pozwala na uniknięcie trudności z ustaleniem prawa właściwego na podstawie łącznika miejsca czynu, występujących przede wszystkim w przypadku deliktów wielomiejscowych. Na podstawie łącznika miejsca zwykłego pobytu następuje wskazanie tylko jednego systemu prawnego²³. Argument ten jednak zawodzi, jeżeli działanie sprawcy dotyczy kilku osób związanych z różnymi państwami²⁴.

Kolejną z zalet miejsca zwykłego pobytu ma być łatwość jego ustalenia²⁵. W doktrynie wskazuje się jednak na trudności występujące w przypadku osób powszechnie znanych, a więc tych, które najczęściej żądają ochrony dóbr osobistych²⁶. Podobne stwierdzenie można wyrazić w odniesieniu do osób prawnych prowadzących działalność o charakterze międzynarodowym. Ponadto należy przywołać argument, zgodnie z którym w przypadku wspomnianych osób stosowanie prawa miejsca zwykłego pobytu nie byłoby trafne, gdyż mogą cieszyć się renomą w wielu innych państwach. Powołuje się również przykład publikacji, która jest zgodna z prawem siedziby wydawcy, a jednocześnie w żaden sposób nie dotarła do państwa

miejsca zwykłego pobytu osoby żądającej ochrony²⁷. W takim przypadku stosowanie prawa wskazanego rozważanym łącznikiem byłoby nieuzasadnione.

Nie ulega wątpliwości, że omawiane kryterium jest korzystne dla pokrzywdzonego. Prowadzi do stosowania prawa, które jest dla niego przewidywalne²⁸ i którego treść jest mu znana²⁹. Jest jednak znacznie mniej dogodne dla osoby, której przypisuje się odpowiedzialność. Ponadto w doktrynie zwrócono uwagę na niespójność tego kryterium z orzeczeniem w sprawie *Shevill*³⁰. Mając na uwadze reguły ustalania jurysdykcji krajowej przyjęte przez Trybunał Sprawiedliwości³¹, należy stwierdzić, że stosowanie prawa miejsca zwykłego pobytu w wielu przypadkach skutkowałoby właściwością prawa obcego³².

Zarówno miejsce szkody, jak i miejsce zwykłego pobytu poszkodowanego stanowią kryteria korzystne dla pokrzywdzonego naruszeniem dóbr osobistych. W związku z powyższym należy rozważyć, czy przy poszukiwaniu łącznika obiektywnego dla skutków naruszenia dóbr osobistych uprzywilejowanie osoby żądającej ochrony jest dopuszczalne albo nawet pożądane.

W doktrynie prawa kolizyjnego często podkreśla się konieczność szczególnego uwzględnienia interesów poszkodowanego³³, chociaż pogląd ten bywa

22 C.I. Nagy, *The Word...*, s. 284.

23 *Working document...*, s. 8.

24 J.J. Kuipers, *Joined Cases C-509/09 & 161/10, eDate Advertising v X. and Oliver Martinez and Robert Martinez v. MGN Limited, Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 25 October 2011*, „Common Market Law Review” 2012, vol. 49, nr 3, s. 1220–1221.

25 J. von Hein, *Von Hein on Rome II and Defamation*, <http://conflictoflaws.net/2010/von-hein-on-rome-ii-and-defamation/> (dostęp 12.01.2018); M. von Hinden, *Ein europäisches Kollisionsrecht für die Medien. Gedanken zur Fortentwicklung der Rom II – Verordnung* (w:) D. Baetge, J. von Hein, M. von Hinden, *Die richtige Ordnung Festschrift für Jan Kroppholler zum 70. Geburtstag*, Tübingen 2008, s. 575.

26 O. Boskovic, *Boskovic on Rome II and Defamation*, <http://conflictoflaws.net/2010/boskovic-on-rome-ii-and-defamation/> (dostęp 12.01.2018).

27 *Comparative study...*, s. 23.

28 J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia...*, s. 103.

29 J. von Hein, *Von Hein on Rome II...*; M. von Hinden (w:) *Ein europäisches...*, s. 575.

30 Wyrok TSUE z dnia 7 marca 1995 r., C-68/93, *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL, Chequepoint International Ltd p. Presse Alliance SA*, ECLI:EU:C:1995:61.

31 M. Pilich, M. Orecki, *Jurysdykcja i prawo właściwe w sprawach o ochronę dóbr osobistych przed naruszeniem w Internecie. Glosa do wyroku TSUE (wielka izba) z 25 października 2011 r. w sprawach połączonych C-509/09 i C-161/10 eDate Advertising v. X oraz Oliver Martinez, Robert Martinez v. MGN Limited*, „Polski Proces Cywilny” 2015, nr 1, s. 113–114.

32 J. von Hein, *Von Hein on Rome II...*

33 M. Pazdan, *O potrzebie uchwalenia nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych” 2009, nr 1, s. 504; tenże, *O projekcie nowej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2007, t. 1, s. 13; tenże, *Założenia i główne kierunki reformy prawa prywatnego*

uzasadniany w różny sposób. Można tu rozważać przewidywaną faktyczną słabość poszkodowanego w porównaniu ze sprawcą naruszenia. Drugim z możliwych uzasadnień jest postulat zagwarantowania naprawienia szkody w możliwie szerokim zakresie, jeżeli tylko jest to przewidziane w prawie materialnym, które pozostaje z daną sytuacją w dostatecznie ścisłym związku.

Za przyjęciem regulacji statutu deliktowego, które byłyby korzystniejsze dla poszkodowanego, opowiedział się Tomasz Pajor. Wskazał on na międzynarodową tendencję do przyjmowania rozwiązań tego rodzaju i opowiedział się za koniecznością uwzględnienia w treści norm kolizyjnych wartości, na których oparte jest prawo materialne³⁴.

Powyższych argumentów nie można jednak przyjąć bez zastrzeżeń. W doktrynie prawa materialnego wskazuje się, że właściwa regulacja odpowiedzialności powinna również zapewniać, że nie będą hamowane zachowania społecznie korzystne³⁵.

Pogląd o celowości uprzywilejowania poszkodowanego można podać w wątpliwość właśnie w przypadku naruszenia dóbr osobistych przez rozpowszechnianie informacji³⁶. Wydaje się on jeszcze mniej trafny, jeżeli podmiotem żądającym ochrony jest osoba prawna. Faktyczna sytuacja obu stron zobowiązania może być bardzo zróżnicowana. Sprawcą naruszenia może być zarówno wydawca lokalnej gazety lub osoba fizyczna prowadząca hobbystycznie stronę internetową, jak również spółka należąca do międzynarodowej grupy medialnej. Pokrzywdzoną osobą prawną może

międzynarodowego w Polsce, „Państwo i Prawo” 1999, z. 3, s. 22.

34 T. Pajor, *Nowe tendencje w części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego państw europejskich*, „Problemy Prawne Handlu Zagranicznego” 1995, t. 18, s. 64.

35 P. Machnikowski, *Odpowiedzialność za majątkowe skutki naruszenia dobra osobistego w projekcie księgi pierwszej kodeksu cywilnego (w): Dobra osobiste w XXI wieku. Nowe wartości, zasady, technologie. Rights of personality in the XXI century. New values, rules, technologies*, red. J. Balcarczyk, Warszawa 2012, s. 29.

36 B. Heiderhoff, *Privacy and Personality Rights in the Rome II Regime – Yes, Lex Fori, Please!*, <http://conflictoflaws.net/2010/heiderhoff-privacy-and-personality-rights-in-the-rome-ii-regime-yes-lex-fori-please/> (dostęp 12.01.2018).

być spółka prowadząca działalność gospodarczą na skalę międzynarodową, ale także stowarzyszenie działające społecznie. Należy podzielić pogląd, że konieczne jest przyjęcie takich rozwiązań kolizyjnych, które zapewnią ochronę i przewidywalność prawa właściwego zarówno dla pokrzywdzonego, jak i dla sprawcy naruszenia³⁷.

Nie wydaje się również, aby należało położyć szczególny nacisk na możliwość naprawienia szkody. W przypadku naruszenia dóbr osobistych przez rozpowszechnianie informacji występują istotne, równorzędne wartości w postaci wolności słowa i swobody wypowiedzi. Nietrafne byłoby przy tym przesądzenie z góry, że prywatność i dobre imię są od nich bardziej istotne. Przeciwnie, gdyby przyjąć tendencje występujące we współczesnych państwach demokratycznych, można twierdzić, że szczególne znaczenie przyznaje się właśnie swobodzie funkcjonowania mediów, a nie prawom osób, których dotyczą rozpowszechniane w nich informacje, zwłaszcza gdy osoby te funkcjonują w sferze publicznej.

Konflikt między swobodą wypowiedzi a ochroną prywatności i dobrego imienia jest różnie rozstrzygany w poszczególnych państwach. W zależności od tradycji i uwarunkowań społecznych większe lub mniejsze znaczenie może być przydawane obu sprzecznym wartościom³⁸. Okoliczność ta stała się podstawą poglądu, że sąd każdego z państw powinien na podstawie obowiązującego w nim prawa materialnego decydować o skutkach publikacji na własnym terytorium³⁹. Według części doktryny właśnie konieczność odpowiedniego wyważenia pozostających w konflikcie wartości sprawia, że naruszenie dóbr osobistych jest specyficznym deliktem, który powinien podlegać prawu państwa sądu orzekającego (*legis fori*). Pogląd ten jest silnie reprezentowany również w doktrynie

37 N. Magallón, *Country of Origin Versus Country of Destination and the Need for Minimum Substantive Harmonisation*, <http://conflictoflaws.net/2010/country-of-origin-versus-country-of-destination-and-the-need-for-minimum-substantive-harmonisation/> (dostęp 12.01.2018); L. Perreau-Saussine, *Perreau-Saussine on Rome II...*

38 B. Heiderhoff, *Privacy and Personality...*; J.J. Kuipers, *Towards a European...*, s. 1681–1682.

39 O. Boskovic, *Boskovic on Rome II...*

francuskiej, w której uzasadnia się go między innymi publicznoprawnym znaczeniem rozpowszechniania informacji⁴⁰.

Nie ulega wątpliwości, że właściwość *legis fori* jest rozwiązaniem, które ma wiele zalet. Stosowanie prawa państwa siedziby sądu ułatwia szybsze wydanie orzeczenia i zwiększa prawdopodobieństwo zgodności rozstrzygnięcia z prawem właściwym⁴¹.

Należy jednak zauważyć, że właściwość prawa siedziby sądu wcale nie gwarantuje przewidywalności prawa właściwego. Do czasu wytoczenia powództwa nie wiadomo bowiem, jakie jest *forum*, a tym samym jakie będzie prawo właściwe⁴³. Z pewnością przewidywalność prawa stosowanego przez sąd danego państwa jest największa, jeżeli norma kolizyjna zawiera nakaz zastosowania *legis fori*. Jeżeli jednak jurysdykcja

W doktrynie, przede wszystkim francuskiej, reprezentowany jest pogląd, że naruszenie dóbr osobistych jest specyficznym deliktem, który powinien zawsze podlegać prawu obowiązującemu w siedzibie sądu rozpoznającego sprawę.

Argumentuje się ponadto, że przy poszukiwaniu odpowiedniej regulacji prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych należy wziąć pod uwagę podstawy jurysdykcji krajowej ukształtowane w dotychczasowym orzecznictwie. Z orzeczenia w sprawie *Shevill* wynika, że powództwo może być wytoczone w określonych państwach. Reprezentowany jest pogląd, że najbardziej trafnym rozwiązaniem jest, aby w każdym z nich stosowane było *lex fori*. Wskazuje się, że zapewnia to przewidywalność rozstrzygnięcia i ogranicza zjawisko wpływania przez powoda na prawo właściwe poprzez wszczęcie postępowania w określonym państwie (*forum shopping*)⁴².

przysługuje sądom wielu państw, w których prawo właściwe uregulowano odmiennie, to przewidzenie materialnoprawnej podstawy rozstrzygnięcia jest trudne, niezależnie od tego, jakiej treści normy kolizyjne przyjęli poszczególni ustawodawcy.

Nie jest przekonujący również argument o wyłączeniu ryzyka wystąpienia zjawiska *forum shopping*⁴⁴. To właśnie nakaz bezwzględnego stosowania prawa siedziby sądu ułatwia powodowi wybór miejsca wytoczenia powództwa w taki sposób, aby osiągnąć określony cel materialnoprawny.

Można ponadto zwrócić uwagę, że stosowanie przez sąd własnego prawa materialnego zostało w szerokim zakresie przyjęte w doktrynie i orzecznictwie Stanów Zjednoczonych. Koncepcje amerykańskie, podzielane

40 Y. Loussouarn, P. Bourel, *Droit international privé*, Paris 1996, s. 314.

41 Argument ten powoływał już K. Przybyłowski, *Kodyfikacyjne zagadnienia polskiego prawa międzynarodowego prywatnego*, „Studia Cywilistyczne” 1964, t. 5, s. 14.

42 B. Heiderhoff, *Privacy and Personality...* Na temat samego zjawiska zob. J. Balcarczyk, *Odpowiedzialność za słowo liczona w milionach funtów – turystyka zniesławieniowa* (w:) *Dobra osobiste w XXI wieku...*, s. 235; T. Erciński (w:) T. Erciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie cywilne*, Warszawa 2000, s. 65; M. Pazdan, *Kolizyjnoprawny wybór*

prawa a inne przejawy autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym (w:) *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc, Warszawa 2013, s. 783–784.

43 T. Hartley, *Hartley on The Problem...*

44 T. Pajor, *Odpowiedzialność deliktowa w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 1989, s. 27.

i propagowane przez część doktryny niektórych państw europejskich, nie znalazły jednak szerszego uznania w państwach kontynentalnej tradycji prawnej. Argumenty leżące u podstaw tych poglądów, dotyczące funkcji prawa prywatnego międzynarodowego i metod rozstrzygania kolizji praw, nie wydają się adekwatne również obecnie w odniesieniu do prawa polskiego⁴⁵.

3. *Kwestia dopuszczenia wyboru prawa właściwego*

W art. 16 ust. 2 p.p.m. ustawodawca dopuścił wskazanie prawa właściwego przez osobę żądającą ochrony. Uprawnienie to bywa rozumiane jako wybór prawa właściwego⁴⁶. Od wyboru w powyższym znaczeniu należy odróżnić zgodne wskazanie prawa właściwego przez strony. Mowa tu o czynności dwustronnej

Należy zatem stwierdzić, że strony nie mogą skutecznie porozumieć się co do prawa właściwego dla zobowiązania wynikającego z naruszenia dóbr osobistych. Umowa tego rodzaju może wywoływać jedynie skutki materialnoprawne i będzie podlegała ocenie z punktu widzenia właściwego prawa materialnego. W szczególności można zauważyć, że w przypadku, gdy zarówno miejsce zdarzenia powodującego naruszenie dóbr osobistych, jak i skutki tego naruszenia są zlokalizowane za granicą, polski sąd nie może zastosować własnego prawa materialnego. Dotyczy to również sporu, w którym obie strony są związane przede wszystkim z terytorium Polski.

W ustawodawstwie poszczególnych państw zaobserwować można wyraźną tendencję do stopniowego rozszerzania dopuszczalności wyboru prawa. W fun-

Według polskiej ustawy kolizyjnej nie jest dopuszczalny wybór prawa właściwego przez strony zobowiązania wynikającego z naruszenia dóbr osobistych.

prawa prywatnego międzynarodowego, na którą składają się zgodne oświadczenia woli, czyli o wyborze w typowym jego rozumieniu⁴⁷. Powyższego przejawu autonomii woli polski ustawodawca nie dopuścił. Wynika to jednoznacznie z art. 4 ust. 1 p.p.m., zgodnie z którym wybór prawa właściwego można dokonać w przypadkach przewidzianych w ustawie. W odniesieniu do ochrony dóbr osobistych regulacji tego rodzaju nie przyjęto.

damentalnym opracowaniu poświęconym wyborowi prawa właściwego dla zobowiązań umownych Józef Skąpski stwierdzał, że dla stosunków zobowiązaniowych powstałych z innych źródeł niż umowy i jednostronne czynności prawne przewidziane są łączniki obiektywne i autonomia woli nie wchodzi w ogóle w rachubę⁴⁸. Od czasu, w którym wyrażono powyższy pogląd, nastąpiły daleko idące zmiany dotyczące uwzględniania kolizyjnej autonomii woli. Wyrażają się one zarówno w stopniowym znoszeniu ograniczeń wyboru, jak również w poszerzaniu zakresu zagadnień z zakresu prawa prywatnego, dla których wybór jest możliwy. Dopuszcza się go również w innych dziedzinach, w tym w odniesieniu do zobowiązań pozaumownych⁴⁹.

45 M. Martinek, J. Poczobut, *Doświadczenia Niemiec i Szwajcarii w kodyfikacji prawa prywatnego międzynarodowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, z. 4, s. 735 i n.

46 Tak J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia...*, s. 172.

47 J. Skąpski, *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym w zakresie zobowiązań z umów*, Kraków 1964, s. 130.

48 Tamże, s. 2, przyp. 1.

49 M. Czepelak, *Wybór prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych w rozporządzeniu rzymskim II*, „Kwartalnik

Poddanie zobowiązań deliktowych prawu wybranemu przez strony odpowiada aktualnym poglądom doktryny⁵⁰. Wskazuje się, że omawiane rozwiązanie pozwala dostosować rozstrzygnięcie kolizyjne do okoliczności danego przypadku, odpowiada potrzebom życiowym i zjawiskom migracyjnym współczesnego świata⁵¹. Sprzyja pewności stron co do prawa właściwego, a tym samym ułatwia przewidzenie wyniku rozstrzygnięcia materialnoprawnego⁵². Wybór *legis fori* przyspiesza i ułatwia postępowanie sądowe poprzez skrócenie czasu jego trwania i kosztów związanych z koniecznością ustalenia prawa właściwego oraz stwierdzenia treści i zastosowania prawa obcego⁵³. Pozostawienie stronom wskazania prawa właściwego z reguły zapewnia dostosowanie rozstrzygnięcia kolizyjnego do okoliczności konkretnego przypadku⁵⁴.

W związku z powyższym postulowane jest dopuszczenie wyboru prawa dla wszystkich stosunków z zakresu prawa prywatnego, w odniesieniu do których respektowana jest materialnoprawna autonomia woli⁵⁵. Zwolennicy tego poglądu argumentują, że jeżeli poszkodowany może zawrzeć ugodę z osobą odpowiedzialną, a nawet zrzec się roszczenia, to nie ma przeszkód, aby mógł dokonać wyboru prawa właściwego⁵⁶. Z tego względu w polskiej doktrynie

pozytywnie oceniono dopuszczenie wyboru prawa dla czynów niedozwolonych w rozporządzeniu Rzym II⁵⁷.

Ze względu jednak na specyfikę zobowiązań pozaomowych proponuje się poddanie wyboru prawa w tej dziedzinie ograniczeniu, uzasadnionym przede wszystkim koniecznością ochrony poszkodowanego. W szczególności należy zwrócić uwagę na pogląd o konieczności wyłączenia wyboru uprzedniego, dokonanego przed powstaniem szkody lub zdarzenia, które ją wywołało. Jako uzasadnienie tego stanowiska wskazuje się, że wystąpienie szkody jest z reguły zaskoczeniem dla poszkodowanego i dopiero po jej wystąpieniu może on w pełni ocenić swoją sytuację prawną⁵⁸. W związku z powyższym należy zaznaczyć, że w rozporządzeniu Rzym II w zasadzie dopuszczono wybór następczy, a wybór uprzedni jest możliwy jedynie w bardzo ograniczonym zakresie⁵⁹.

Ponadto w celu dokonywania wyboru świadomie, ze zrozumieniem jego znaczenia i skutków, a także w celu uniknięcia wątpliwości dowodowych, proponuje się wyłączenie dopuszczalności wyboru dorozumianego⁶⁰. W przypadku odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych istnieje w szczególności ryzyko pogorszenia sytuacji prawnej pokrzywdzonego w wyniku przyjęcia przez sąd, że nastąpił dorozumiany wybór prawa w toku postępowania. Ustawodawcy z reguły nie wprowadzają jednak ograniczeń dotyczących dokonywania wyboru w ten sposób. Nie przyjęto ich również w odniesieniu do wyboru następczego w rozporządzeniu Rzym II. Jeden z nielicznych wyjątków stanowi norma zawarta w § 11 ust. 2 austriackiej ustawy – prawo prywatne międzynarodowe, należąca do przepisów zawierających ogólną regulację wyboru prawa. Wyrażono w niej zakaz uwzględniania wybo-

Prawa Prywatnego” 2009, z. 2, s. 521–527; T. Kadner Graziano, *Europäisches Internationales Deliktsrecht*, Tübingen 2003, s. 26 i n.

50 T. Kadner Graziano, *Europäisches...*, s. 26 i n.

51 T. Pajor, *Odpowiedzialność deliktowa...*, s. 126; M. Świerczyński, *Delikty internetowe...*, s. 127 oraz powołana tam literatura.

52 T. Pajor, *Nowe tendencje...*, s. 66; tenże, *Odpowiedzialność deliktowa...*, s. 126; J. Skąpski, *Autonomia...*, s. 3; M. Świerczyński, *Delikty internetowe...*, s. 127 oraz powołana tam literatura.

53 T. Pajor, *Nowe tendencje...*, s. 66; tenże, *Odpowiedzialność deliktowa...*, s. 126; M. Świerczyński, *Delikty internetowe...*, s. 127 oraz powołana tam literatura.

54 T. Pajor, *Nowe tendencje...*, s. 66.

55 Tamże.

56 T. Pajor, *O potrzebie zmiany prawa prywatnego międzynarodowego w zakresie zobowiązań nie wynikających z czynności prawnych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2000, z. 3, s. 686; M. Sośniak, *Zobowiązania...*, s. 78–79.

57 M. Czepelak, *Wybór prawa właściwego...*, s. 571; M. Pazdan, *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym – aktualne tendencje (w:) Europeizacja prawa prywatnego*, red. M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa 2008, s. 147.

58 T. Pajor, *Comments on a preliminary draft proposal for a Council Regulation on the law applicable to non-contractual obligations*, Łódź 2002, s. 131; T. Pajor, *O potrzebie...*, s. 687.

59 Zob. art. 14 rozporządzenia Rzym II.

60 T. Pajor, *O potrzebie...*, s. 687.

ru prawa dokonanego tylko w sposób dorozumiany w toku postępowania⁶¹.

W związku z powyższym należy przyjąć, że wybór prawa powinien być dopuszczalny również w przypadku ochrony dóbr osobistych. Postulat ten jest zgodny ze stanowiskiem wyrażonym w doktrynie europejskiej⁶². Jednocześnie, ze względu na omówioną specyfikę zobowiązań deliktowych, trafne wydają się poglądy dotyczące ograniczenia autonomii woli stron poprzez dopuszczenie wyłącznie wyboru następczego.

4. Kwestia wprowadzenia klauzuli korekcyjnej ściślejszego związku

We współczesnych systemach prawa prywatnego międzynarodowego występują normy kolizyjne, których dyspozycja zawiera nakaz zastosowania prawa wskazanego nie za pomocą abstrakcyjnego opisu pewnego faktu, ale na podstawie kryterium ścisłego związku. Ustalenie stopnia powiązania rozważanej sytuacji z poszczególnymi systemami prawnymi należy do organu stosującego prawo, stąd w doktrynie wyrażono pogląd, że posłużenie się powyższą metodą w pewnym uproszczeniu oznacza, iż ustalenie prawa właściwego dla danego zakresu zostało pozostawione sądowni⁶³.

Rozważana klauzula może pełnić różne funkcje. W szczególności może stanowić samodzielną podstawę ustalenia prawa właściwego dla danego zakresu⁶⁴. W takim przypadku sąd powinien każdorazowo rozważyć całokształt okoliczności sprawy i ustalić prawo właściwe według własnej oceny. Powyższa metoda ustalania prawa właściwego wywodzi się z doktryny państw anglosaskich, gdzie została przyjęta w szerokim zakresie⁶⁵. W doktrynie reprezentowane są poglądy o celowości unormowania prawa właściwego dla naruszenia dobrego imienia w środkach społecznego

przekazu właśnie w powyższy sposób⁶⁶. Wydaje się jednak, że norma kolizyjna zawierająca wskazanie prawa właściwego wyłącznie na podstawie kryterium najściślejszego związku nie zapewnia dostatecznej przewidywalności rozstrzygnięć⁶⁷.

Rozważenia wymaga natomiast celowość wprowadzenia do ustawy klauzuli korekcyjnej, zawierającej kryterium znacznie ściślejszego związku. Norma powyższego rodzaju stanowi uzupełnienie regulacji opartej na wskazaniu prawa właściwego za pomocą łącznika obiektywnego. Zasadniczo właściwe jest prawo państwa, z którym rozważana sytuacja jest związana za pośrednictwem abstrakcyjnie określonego kryterium zawartego w dyspozycji normy kolizyjnej. Sąd ma jednak możliwość odstąpienia od reguły ogólnej i zamiast prawa wskazanego przez łącznik obiektywny zastosowania innego prawa, które jest z daną sytuacją znacznie ściślej związane⁶⁸.

Uzupełnienie mechanizmu ustalania prawa właściwego o klauzulę korekcyjną, zawierającą kryterium ściślejszego związku, jest oparte na założeniu o istnieniu nietypowych sytuacji, w których zastosowanie prawa wskazanego za pomocą łącznika obiektywnego byłoby nieadekwatne. Ustawodawca odstępuje w pewnym zakresie od przewidywalności prawa na rzecz zapewnienia rozstrzygnięcia najlepiej odpowiadającego okolicznościom sprawy⁶⁹. Jednocześnie przyjmuje się jednak, że z reguły powiązanie ustalone na podstawie łącznika obiektywnego jest odpowiednie, a jedynie w niektórych przypadkach będzie prowadzić do niewłaściwych rezultatów.

W przypadku klauzuli korekcyjnej odstępstwo od stosowania prawa wskazanego przez łącznik obiektywny jest dopuszczalne jedynie w sytuacjach wyjątkowych i szczególnie uzasadnionych. Znajduje to

61 Przełożył z jęz. niemieckiego J. Poczobut, *Kodyfikacje prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa 1991, s. 19.

62 J. von Hein, *Von Hein on Rome II...*

63 M. Czepelak, *Międzynarodowe prawo zobowiązań Unii Europejskiej*, Warszawa 2012, s. 26.

64 *Tak de lege ferenda* w odniesieniu do angielskiego prawa kolizyjnego T.C. Hartley, „*Libel tourism*” and conflict of laws, „*International and Comparative Law Quarterly*” 2010, nr 1, s. 34–36.

65 M. Świerczyński, *Delikty internetowe...*, s. 111–113.

66 Tak J.J. Kuipers, *Towards a European...*, s. 1701–1704.

67 T. Pajor, *Nowe tendencje...*, s. 66–67.

68 D. Kokkini-Iatridou, *Exception Clauses (w:) Exception Clauses In Conflicts of Laws and Conflicts of Jurisdictions – or the Principle of Proximity*, ed. D. Kokkini-Iatridou, Dordrecht 1994, s. 5 i n.

69 A. Mączyński, *Kodyfikacyjne zagadnienia części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego (w:) Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Calusowi*, red. A. Janik, Warszawa 2009, s. 443.

odzwierciedlenie w treści przepisu, w którym jest mowa o znacznie ściślejszym związku.

Przyjęcie rozważanej klauzuli jako uzupełnienia norm kolizyjnych prowadzi do uelastycznienia mechanizmu ustalania prawa właściwego. Umożliwia uwzględnianie indywidualnych okoliczności danego przypadku i odstąpienie od stosowania prawa, które w danej sytuacji pozostaje jedynie w pozornym związku z rozstrzyganą sprawą. Z drugiej strony wpływa

z sankcją, która w określonym przypadku może być bardzo dotkliwa. Z tego względu możliwość przewidzenia prawa właściwego dla zobowiązań z czynów niedozwolonych wydaje się szczególnie istotna. Ponadto klauzula najściślejszego związku może stanowić podstawę do odstąpienia od stosowania prawa obcego na rzecz prawa materialnego państwa siedziby sądu, również w sytuacjach, w których nie jest to uzasadnione⁷¹. Tendencja sądów do stosowania własnego

W przypadku klauzuli korekcyjnej odstępstwo od stosowania prawa wskazanego przez łącznik obiektywny jest dopuszczalne jedynie w sytuacjach szczególnie uzasadnionych.

negatywnie na pewność rozstrzygnięć kolizyjnoprawnych, a tym samym zmniejsza możliwość przewidzenia praw i obowiązków wynikających z prawa materialnego.

W poszczególnych systemach prawnych zaobserwować można zróżnicowane traktowanie klauzuli korekcyjnej ściślejszego związku. W szczególności w niektórych ustawodawstwach wprowadzane są klauzule ogólne, dotyczące wszystkich regulowanych stosunków z zakresu prawa prywatnego. Częściej jednak omawianą klauzulę stosuje się jedynie w odniesieniu do wybranych zakresów⁷⁰. Można to uznać za wyraz przekonania, że właśnie w przypadku danej kategorii zagadnień występują sytuacje szczególne, mogące wymagać odstąpienia od stosowania prawa wskazanego przez łącznik obiektywny.

W obszarze odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych od prawa właściwego zależy, czy dana osoba poniesie odpowiedzialność odszkodowawczą w związku z zachowaniem, które nie stanowiło przejawu zamiaru wywołania skutków prawnych. Pośrednio od regulacji prawa właściwego zależy zatem, czy zachowanie niebędące oświadczeniem woli spotka się

prawa może powodować, że rozważana klauzula będzie nadużywana⁷².

Należy jednak zauważyć, że to właśnie dzięki klauzuli najściślejszego związku istnieje możliwość zastosowania prawa, które sprawca ingerencji w cudze dobra brał pod uwagę, podejmując dane działanie i którego zastosowanie byłoby zasadne, a które nie byłoby właściwe na podstawie łączników obiektywnych. Uogólniając powyższy wniosek, można stwierdzić, że dzięki klauzuli najściślejszego związku możliwa jest nie tylko realizacja zasady najściślejszego związku, ale również – w sytuacjach tego wymagających – osiągnięcie określonych celów materialnoprawnych.

Słuszne wydaje się zwrócenie uwagi na jeszcze jedną funkcję klauzuli najściślejszego związku i związane z tym sformułowanie wyrażających ją przepisów rozporządzenia Rzym II. Zgodnie z art. 4 ust. 3 tego rozporządzenia: jeżeli ze wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika, że czyn niedozwolony po-

70 T. Pajor, *Nowe tendencje...*, s. 67.

71 Tamże, s. 68.

72 A. Całus, *Optymalna koncepcja określania właściwości prawa we wspólnotowym porządku prawnym*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2010, t. 6, s. 27–28; M. Świerczyński, *Delikty internetowe...*, s. 114.

zostaje w znacznie ściślejszym związku z państwem innym niż państwo wskazane w ust. 1 lub 2, stosuje się prawo tego innego państwa. Znacznie ściślejszy związek z innym państwem może polegać w szczególności na istnieniu wcześniejszego stosunku pomiędzy stronami, takiego jak umowa, ściśle związanego z danym czynem niedozwolonym. Przepis o analogicznej treści zawarto w art. 5 ust. 2 rozporządzenia Rzym II, zawierającym regulację prawa właściwego dla odpowiedzialności za produkt.

Powyższa regulacja, zawierająca doprecyzowanie kryterium znacznie ściślejszego związku poprzez wskazanie, że chodzi o związek z innym stosunkiem między stronami, ma na celu poddanie odpowiedzialności umownej i pozaumownej wynikającej z tego samego zdarzenia jednemu systemowi prawnemu. Poddanie skutków jednego zdarzenia różnym systemom prawnym rodzi trudności, które próbowano w przeszłości rozwiązywać w różny sposób, między innymi dopuszczając pod pewnymi warunkami wy-

wiązane ze zbiegiem norm kolizyjnych i związany z tym problem kumulacji roszczeń.

Uzupełnienie mechanizmu kolizyjnego o klauzulę korekcyjną proponował T. Pajor, zaznaczając jednocześnie, że należy stosować ją wyjątkowo i powinno to znaleźć odzwierciedlenie w sformułowaniu klauzuli. W związku z powyższym postulował zawarcie w hipotezie normy zarówno przesłanki negatywnej: wymaganie luźnego związku z prawem wskazanym w ustawie, jak i pozytywnej – przesłanka związku znacznie ściślejszego z innym prawem⁷⁴.

5. Wnioski

Ze względu na specyfikę czynu niedozwolonego, którym jest naruszenie dóbr osobistych, nie wydaje się wystarczająca regulacja prawa właściwego zawierająca wyłącznie jeden łącznik obiektywny. Celowe wydaje się przyjęcie regulacji bardziej złożonej, umożliwiającej pogodzenie wymagań przewidywalności i elastyczności rozstrzygnięć oraz rozbieżnych interesów stron⁷⁵.

Regulacja prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych powinna umożliwiać pogodzenie wymagań przewidywalności i elastyczności rozstrzygnięć oraz rozbieżnych interesów stron.

bór roszczenia przez powoda, skutkujący określoną kwalifikacją kolizyjnoprawną. W rozporządzeniu Rzym II w celu uniknięcia powyższych problemów przyjęto technikę wskazania akcesoryjnego, zgodnie z którą zobowiązanie pozaumowne powinno podlegać temu prawu, któremu podlega związana z nim umowa.

Z tychże względów celowe jest uzupełnienie regulacji prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych o klauzulę korekcyjną⁷³. Umożliwi to odstąpienie od stosowania prawa wskazanego łącznikiem obiektywnym – w sytuacjach tego wymagających. Przede wszystkim jednak pozwoli na ograniczenie wątpliwości kwalifikacyjnych. Stracą na znaczeniu trudności

W ramach poszukiwania najbardziej odpowiedniego kryterium powiązania, które mogłoby stanowić podstawę regulacji prawa właściwego dla zobowiązań wynikających z naruszenia dóbr osobistych, rozważane były cztery łączniki: miejsce siedziby wydawcy, miejsce siedziby poszkodowanego, miejsce szkody i miejsce siedziby sądu. Każdy z nich ma pewne zalety, ale każdy ma również wady, związane przede wszystkim z nadmiernym uprzywilejowaniem jednej ze stron⁷⁶. Wydaje się, że pogodzenie interesów stron w największym stopniu można zapewnić, przyjmując

73 M. Świerczyński, *Delikty internetowe...*, s. 124.

74 T. Pajor, *O potrzebie...*, s. 692.

75 *Working document...*, s. 10.

76 Tamże.

łącznik miejsca szkody, rozumiany jako miejsce publikacji określonych treści.

Ponadto zasadne wydaje się dopuszczenie wyboru prawa właściwego. Przemawiają za tym zarówno względy praktyczne, jak i postulat uwzględnienia autonomii woli.

Celowe wydaje się również wprowadzenie klauzuli korekcyjnej, umożliwiającej poddanie zobowiązania prawu właściwemu dla innego stosunku prawnego ze względu na ścisły z nim związek. Jest to uzasadnione postulatem stosowania prawa najściślej związanego i różnorodnością naruszeń dóbr osobistych, ale przede wszystkim koniecznością uniknięcia trudności związanych z kwalifikacją roszczeń służących ochronie wartości niemajątkowych.

Publikacja powstała w ramach projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/03/N/H55/02816.

Bibliografia

- Boskovic O., *Boskovic on Rome II and Defamation*, <http://conflictoflaws.net/2010/boskovic-on-rome-ii-and-defamation/> (dostęp 12.01.2018).
- Balcarczyk J., *Odpowiedzialność za słowo liczona w milionach funtów – turystyka znieśławieniowa (w:) Dobra osobiste w XXI wieku. Nowe wartości, zasady, technologie. Rights of personality in the XXI century. New values, rules, technologies*, red. J. Balcarczyk, Warszawa 2012, s. 233–253.
- Balcarczyk J., *Prawo właściwe dla dobrego imienia osoby fizycznej i jego ochrony*, Warszawa 2014.
- Balcarczyk J., *Prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z naruszenia dóbr osobistych w rozporządzeniu o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2011, t. 9, s. 63–108.
- Balcarczyk J., *Wybrane problemy związane z projektem ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, „Rejent” 2009, nr 7–8, s. 9–25.
- Całus A., *Optymalna koncepcja określania właściwości prawa we wspólnotowym porządku prawnym*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2010, t. 6, s. 13–50.
- Comparative study on the situation in the 27 Member States as regards the law applicable to noncontractual obligations arising out of violations of privacy and rights relating to personality*, JLS/2007/C4/028. Final Report, ec.europa.eu/justice/civil/files/study_privacy_en.pdf (dostęp 12.01.2018), s. 36–41.
- Czepelak M., *Międzynarodowe prawo zobowiązań Unii Europejskiej*, Warszawa 2012.
- Czepelak M., *Wybór prawa właściwego dla zobowiązań pozauumownych w rozporządzeniu rzymskim II*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2009, z. 2, s. 513–571.
- van Eechoud M., *The Position of Broadcasters and Other Media under „Rome II”. Proposed Regulation on the Law Applicable to Non-contractual Obligations*, „IRIS plus” 2006, nr 10, s. 2–8.
- Ereciński T., Ciszewski J., *Międzynarodowe postępowanie cywilne*, Warszawa 2000.
- Hartley T.C., *Hartley on The Problem of “Libel Tourism”*, <http://conflictoflaws.net/2010/hartley-on-the-problem-of-libel-tourism>.
- Hartley T.C., „*Libel tourism” and conflict of laws*, „International and Comparative Law Quarterly” 2010, nr 1, s. 25–38.
- Heiderhoff B., *Privacy and Personality Rights in the Rome II Regime – Yes, Lex Fori, Please!*, <http://conflictoflaws.net/2010/heiderhoff-privacy-and-personality-rights-in-the-rome-ii-regime-yes-lex-fori-please/> (dostęp 12.01.2018).
- von Hein J., *Von Hein on Rome II and Defamation*, <http://conflictoflaws.net/2010/von-hein-on-rome-ii-and-defamation/> (dostęp 12.01.2018).
- von Hinden M., *Ein europäisches Kollisionsrecht für die Medien. Gedanken zur Fortentwicklung der Rom II – Verordnung (w:) D. Baetge, J. von Hein, M. von Hinden, Die richtige Ordnung Festschrift für Jan Kropholler zum 70. Geburtstag*, Tübingen 2008, s. 573–594.
- Kadner Graziano T., *Europäisches Internationales Deliktsrecht*, Tübingen 2003.
- Kokkini-Iatridou D., *Exception Clauses (w:) Exception Clauses In Conflicts of Laws and Conflicts of Jurisdictions – or the Principle of Proximity*, ed. D. Kokkini-Iatridou, Dordrecht 1994, s. 5–23.
- Kuipers J.J., *Joined Cases C-509/09 & 161/10, eDate Advertising v X. and Oliver Martinez and Robert Martinez v. MGN Limited, Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 25 October 2011*, „Common Market Law Review” 2012, vol. 49, nr 3, s. 1211–1231.
- Kuipers J.J., *Towards a European Approach in the Cross-Border Infringement of Personality Rights*, „German Law Journal” 2011, nr 8, s. 1681–1706.
- Loussouarn Y., Bourel P., *Droit international privé*, Paris 1996.
- Machnikowski P., *Odpowiedzialność za majątkowe skutki naruszenia dobra osobistego w projekcie księgi pierwszej kodeksu cywilnego (w:) Dobra osobiste w XXI wieku. Nowe wartości*,

- zasady, technologie. *Rights of personality in the XXI century. New values, rules, technologies*, red. J. Balcarczyk, Warszawa 2012, s. 19–33.
- Magallón N., *Country of Origin Versus Country of Destination and the Need for Minimum Substantive Harmonisation*, <http://conflictoflaws.net/2010/country-of-origin-versus-country-of-destination-and-the-need-for-minimum-substantive-harmonisation/> (dostęp 12.01.2018).
- Martinek M., Poczobut J., *Doświadczenia Niemiec i Szwajcarii w kodyfikacji prawa prywatnego międzynarodowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, z. 4, s. 737–767.
- Mączyński A., *Kodyfikacyjne zagadnienia części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego (w:) Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Calusowi*, red. A. Janik, Warszawa 2009, s. 409–445.
- Nagy C.I., *The Word is a Dangerous Weapon: Jurisdiction, Applicable Law and Personality Rights in the EU Law – Missed and New Opportunities*, „Journal of Private International Law” 2012, vol. 8, nr 2, s. 251–296.
- Pajor T., *Comments on a preliminary draft proposal for a Council Regulation on the law applicable to non-contractual obligations*, Łódź 2002.
- Pajor T., *Nowe tendencje w części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego państw europejskich*, „Problemy Prawne Handlu Zagranicznego” 1995, t. 18, s. 59–73.
- Pajor T., *Odpowiedzialność deliktowa w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 1989.
- Pajor T., *O potrzebie zmiany prawa prywatnego międzynarodowego w zakresie zobowiązań nie wynikających z czynności prawnych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2000, z. 3, s. 679–694.
- Pazdan M., *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym – aktualne tendencje (w:) Europeizacja prawa prywatnego*, red. M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa 2008, s. 139–152.
- Pazdan M., *Kolizyjnoprawny wybór prawa a inne przejawy autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym (w:) Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc, Warszawa 2013, s. 781–792.
- Pazdan M., *O potrzebie uchwalenia nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych” 2009, nr 1, s. 29–46.
- Pazdan M., *O projekcie nowej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2007, t. 1, s. 11–19.
- Pazdan M., *Prawo prywatne międzynarodowe*, wyd. 15, Warszawa 2012.
- Pazdan M., *Założenia i główne kierunki reformy prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce*, „Państwo i Prawo” 1999, z. 3, s. 20–28.
- Perreau-Saussine L., *Perreau-Saussine on Rome II and Defamation*, <http://conflictoflaws.net/2010/perreau-saussine-on-rome-ii-and-defamation/> (dostęp 12.01.2018).
- Pilich M., *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2012, z. 3, s. 599–650.
- Pilich M., Orecki M., *Jurysdykcja i prawo właściwe w sprawach o ochronę dóbr osobistych przed naruszeniem w Internecie. Glosa do wyroku TSUE (wielka izba) z 25 października 2011 r. w sprawach połączonych C-509/09 i C-161/10 eDateAdvertising v. X oraz Oliver Martinez, Robert Martinez v. MGN Limited*, „Polski Proces Cywilny” 2015, nr 1, s. 109–127.
- Poczobut J., *Kodyfikacje prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa 1991.
- Przybyłowski K., *Kodyfikacyjne zagadnienia polskiego prawa międzynarodowego prywatnego*, „Studia Cywilistyczne” 1964, t. 5, s. 3–56.
- Skąpski J., *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym w zakresie zobowiązań z umów*, Kraków 1964.
- Sośniak M., *Lex loci delicti commissi w prawie międzynarodowym prywatnym*, „Studia Cywilistyczne” 1963, t. 4, s. 137–208.
- Sośniak M., *Zobowiązania nie wynikające z czynności prawnych w kodyfikacji polskiego prawa międzynarodowego prywatnego*, „Studia Prawnicze” 1970, z. 26–27, s. 221–231.
- Sośniak M., *Zobowiązania nie wynikające z czynności prawnych w prawie prywatnym międzynarodowym*, Katowice 1971.
- Świerczyński M., *Delikty internetowe w prawie prywatnym międzynarodowym*, Kraków 2006.
- Wałachowska M., *Kolizyjnoprawne aspekty naruszenia dóbr osobistych (w:) Dobra osobiste w XXI wieku. Nowe wartości, zasady, technologie. Rights of Personality in the XXI Century. New Values, Rules, Technologies*, red. J. Balcarczyk, Warszawa 2012, s. 254–274.
- Working document on the amendment of Regulation (EC) No 864/2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II)*, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/dv/836/836983/836983_en.pdf (dostęp 12.01.2018).